

MØLLEN

Udgivet af „Dansk Møllerforening“.

Protektor: HANS KONGELIGE HØJHED PRINS HENRIK

Nr. 3559

November - December 2003

119. årgang

Restaurering · Eftersyn · Teknisk bistand

Møllebygger John Jensen ApS

Nykøbing-Slagelsesvej 22 · 4560 Vig

Tlf. 5931 5581 · Fax 5931 5481

UDDANNET I MØLLEBYGGERFIRMA GRUNDLAGT 1882

Vi har arbejdet med følgende møller:

Tipperup Mølle, Hørsholm Mølle, Skenkelsø Mølle, Røde Vejrmølle, Maglehøj Mølle, Ll. Heddinge Mølle, Majbølle Mølle, Ringsted Vindmølle, Rørvig Mølle, Strandvejs Møllen, Slagelse · Hagendrup Mølle · Åstrup Mølle · Stubmøllen i Holbæk · Høve Mølle · Hønsinge Mølle · Lumsås Mølle · Fuglevad Vindmølle · Karlstrup Stubmølle · Frilandsmuseet · Ny Mølle · Viby Mølle · Ramsløse Mølle · Uggerslev Mølle · Øxnebjerg Mølle · Trente Mølle · Kaleko Vandmølle · Vejstrup Vandmølle · Lille Mølle · Den 6. Femmøller · Lundbæk Vandmølle · Snejstrup Mølle · Aulum Mølle · Skjern Vindmølle · Bundsbæk Vandmølle · Jels Vindmølle · Nybøl Mølle · Dybbøl Mølle · Elstrup Mølle · Havnbjerg Mølle · Davinde Vindmølle · Måre Mølle · Fez Marokko · AllingeTopfers Mühle Peine · Nordre Mühle Pelworm · Lindau Mühle · Nübbenfeldt Mühle · Osdorfer Mühle · Reitbrooker Mühle · Kolmar Mühle · Grande Mühle · Valsemøllen, Åkirkeby · Gudhjem Mølle · Kuremøllen · Årdsale Mølle · Kirkemøllen Pedersker · Ulbølle Mølle · Sillerup Mølle · Vindeby Mølle · Kisserup Mølle · Lyngby Mølle · Egeskov Mølle · Kildebrønde Mølle · Højsager Mølle · Skovsgårds Mølle Sj. · Pibe Mølle · Slusegårds Mølle · Maderup Mølle · Vibæk Mølle · Gedesby Mølle · Myrager Mølle · Vejle Vindmølle · Stenby Mølle · Vandmøllen i Den gamle By · Ventepose Vandmølle · Brobyværk Vandmølle · Lumby Mølle · Vang Vandmølle · Frølev Stubmølle · Eriksholm Vandmølle · Hjerl Hede · Grubbe Mølle · Esrum Mølle · Hjeritsdal Vandmølle · Fussingø Vandmølle · Rødkilde Vandmølle · Jernløse Mølle · Svanemøllen · Stokmøllen, Østerklit · Søstermøllen Funabashi · Havnø Mølle · Uhre Mølle.

Rødkilde Vandmølle modtog i 1997 Europa Nostra Prisen.

Nye medlemmer

VI SIGER VELKOMMEN TIL:

Merete og Dines Holm Sønderkov Mølle.
Henrik Haar, Kgs. Lyngby.
Jørgen Brøndlund Nielsen, Åbyhøj.
Søren P. Sønnichsen, Værløse.

Høsten 2003 - verden rundt

Af Morten Have, Nordic Bulk Company A/S, Aarhus

Høsten 2003 vil i EU blive husket som året, hvor meget gik skidt og endnu mere galt. Ikke mindst vejrliget i Mellem- og Sydeuropa fik reduceret høstens størrelse i EU fra sidste års 211 mio. tons til dette års beskedne 187 mio. tons – en difference på 24 mio. tons. Derudover var der sidste år en import fra Østeuropa på ca. 9 mio. tons, hvilket grundet den ringe høst i især Ukraine forventes at blive dramatisk reduceret i år. Alt i alt tales der om en produktion i EU (inkl. import), der ligger mere end 30 mio. tons under sidste år.

Med et samlet fald i hvedehøsten på næsten 11 mio. tons i EU stod det hurtigt klart, at møllerne såvel som foderstofproducenterne stod med et problem. Priserne himmelflugt lå lige for, og på få uger i august/sep-tember steg priserne på hvede da også med 10-15%. Stigningerne er fortsat ind i oktober måned og i skri-vende stund ligger niveauet ca. 20% over niveauet umiddelbart før høst.

Kvalitetsmæssigt er der i EU tale om en hvedehøst, der ligger noget over normalen. Især Frankrig og Tyskland har generelt set en god kvalitet med højere proteiner end normalt. Dette har i stedet medført

Forsidebillede: Lørdag den 11. oktober blev Sønderho Mølle genindviet.

(Foto: Per Gliese)

Indholdsfortegnelse:

Høsten 2003 - verden rundt.....	107
25 år som selvstændig møllebygger	108
Der var engang en mølle	109
Om Værebro nedre mølle i 1800-tallet	110
Genindvielse af Sønderho Mølle, Fanø	114
På mølleopdagelser i landet »hinsidan«	115
Nye bøger	118
Nyt fra Møllelaugene	120
Læsernes hjørne	121
Møllenoter	122
Mærkedage	122

en meget lille difference mellem de bedre møllekvaliteter og foderkvaliteterne. Markedet har således igennem længere tid mest af alt været fokuseret på pris – og kun i mindre udstrækning kvalitet. Selv størsteparten af det foderhvede der eksporteres ud af Danmark i år har fornuftige værdier på protein, kg/hl og faldtal.

For maltbyggens vedkommende er der især i Skandi-navien tale om en pæn høst rent kvalitetsmæssigt. Sorteringen er mange steder så god, at byggen kan leveres direkte i skib uden forudgående oprensning. Generelt set er dansk maltbyg noget af det fineste rent kvalitetsmæssigt vi har set i mange år – farve, spiring, sortering, vandindhold, sundhed, etc. er alle parametre, der ligger flot. Prismæssigt er differencen mellem foder- og maltkvaliteter minimeret kraftigt siden høst – og i flere egne af Danmark er man allerede begyndt at anvende maltbyggen – fra den lave ende kvalitets- og sorts mæssigt – i foderblandingerne. For havre og rug er der også tale om pæne kvaliteter – om end disse to afgrøder efterhånden kun spiller en minimal rolle i det samlede høstbillede.

Med en reduktion i verdens kornlagre allerede sidste år (som følge af dårlig høst i Australien og Canada) skulle der i år ikke gå meget galt, før markedet var »tændt«. Og netop dette skete. Dels fejlslagen høst i Syd- og Mellemeuropa – og dels en katastrofal høst i store dele af Østeuropa; ikke mindst i Ukraine, hvor der sidste år blev høsten over 20 mio. tons møllehvede – en høst der i år er reduceret til 3-4 mio. tons. Alene Ukraine selv skal bruge ca. 6 mio. tons møllehvede, hvilket betyder at Ukraine i år bliver nettoimportør af hvede. Utroligt at tænke sig, at Ukraine engang var Ruslands kornkammer!

Til at opveje alle dårligdommene i EU og omkringliggende områder ser høsten i bl.a. Nordamerika og

Der var engang en mølle...

Et af foreningens medlemmer har foreslået, at vi i en periode bringer en serie af artikler om danske møller, som ikke længere eksisterer (se side 121).

Hvor mange møller, der gennem tiden har været i Danmark, er der vist ikke nogen, der har styr på, men omkring 1900 var der anslået 5.000 vand- og vindmøller i Danmark. I dag er end ikke en tiendedel tilbage, og år for år bliver der færre og færre. Der er altså nok at tage af, hvis vi skal beskrive de møller, der var engang.

Redaktionen vil gerne være med til at sætte et minde over nogle af de møller, som ikke længere eksisterer, og i en periode vil vi i hvert nummer bringe et billede og en lille omtale af én af de mange forsvundne møller. Hvis vi skal dække landet så nogenlunde, kræver det dog, at nogle af vores læsere forsyner os med henvisninger og gerne billeder af møller, som det kunne være interessant at omtale.

Vi starter med en lille omtale af en af de møller, der var et produkt af møllernæringens frigivelse i 1852-62, og som end ikke fik lov at stå i 100 år, nemlig Als Mølle i Himmerland.

ikke mindst Australien fornuftig ud i år. Australierne forventer rekordhøst med 24 mio. tons hvede og 7-8 mio. tons byg – en høst der er over dobbelt så stor på såvel hvede som byg set i forhold til katastrofeshøsten sidste år.

En helt afgørende faktor for verdenshandlen med korn er fragtmarkedet. Korn flyttes som bekendt per skib fra verdensdel til verdensdel – og ikke mindst pga. enorme importmængder af alle mulige former for bulkvarer (stål, bomuld, etc.) ind til Kina, er fragtmarkedet for større både steget til noget nær det dobbelte af normale rater. På grund af de ekstreme rater på fragt kigger køberne i øjeblikket efter korn på de nære markeder. Dette har til en vis del sat handlen til de fjernere destinationer i stå.

Også det politiske spil har stor indflydelse på udviklingen i markedet. Der er pt. en importafgift på foderhvede og laveste møllehvedekvalitet på EURO 12.00 per ton. EU-Kommissionen har dette værktøj og dels eksportafgift som muligheder for at justere udbud og efterspørgsel. Hvis importafgiften fjernes vil muligheden for import fra 3. lande øges – og hvis eksportafgift indføres kan dette lægge en dæmper på kornmængderne ud af EU. Sidstnævnte forventes dog ikke at få den store effekt, idet EU korn prismæssigt ikke er konkurrencedygtigt på eksportmarkederne som følge af den store interne efterspørgsel. Dog har Kommissionen valgt at holde handelen i helt kort snor ved at indføre såkaldte »stregeksportlicenser« som betyder, at værdien på licensen først fastsættes ved afskibning af kornet. Dette har naturligvis gjort, at handelen i stor udstrækning har afholdt sig fra at sælge store positioner på de lange terminer – og dermed har Kommissionen til dels opnået den ønskede eksportbegrænsende effekt.

Slutteligt er Kommissionen allerede begyndt at frigive interventionslagrene til internt brug. Der ligger ca. 6.7 mio. tons korn på interventionslagrene i EU – hovedsageligt rug (Kommissionens hovedpine igennem de senere år) på lagrene i Tyskland. Det er håbet, at disse lagre kan være med til at dæmpe gemytterne på markedet en smule – en funktion som disse lagre oprindeligt er skabt til at udøve.

Det store slag vil uden tvivl igen i år skulle udspilles sidst på foråret, når afgørelsens time falder. På dette tidspunkt begynder købere og sælgere at gøre deres lagre op, og her vil det så vise sig om priserne skal i kælderen eller fortsætte op i himlen. Der er således igen i år lagt op til en spændende sæson, som uden tvivl til tider vil give sommerfugle i maven hos landmænd, kornhandlere, møllere, maltere og andre markedsdeltagere.

Møllebyggerens ølbænk, der var en gave fra personalet, blev straks taget i brug af mester og barnebarnet Richard.
(Foto: Lise Andersen)

25 år som selvstændig møllebygger

Lørdag den 27. september 2003 fejrede møllebygger John Jensen, at han nu har været selvstændig møllebygger i 25 år. På sin sædvanlige humoristiske måde, havde John Jensen indrykket en annonce i den lokale avis, hvori han inviterede »forretningsforbindelser og venner (om sådanne findes)«. Det fik han så bevis for, at der gør! Ikke mindre end godt 100 leverandører, kunder, samarbejdspartnere og møllevenner dukkede op til sandwich og fadøl.

Blandt de mange gaver, der ikke kunne rummes på to høvlbænke, var gaven fra personalet – en »Møllebyggerens ølbænk«, der straks blev prøve-siddet af møllebyggeren selv og barnebarnet Richard.

Der blev udvekslet megen møllesnak og møllerskrøner over de lange borde i et til lejligheden fint rengjort værksted.
(Foto: Lise Andersen)

Der var engang en mølle...

Forsvundne danske møller ved Lise Andersen

Nu kysser mølleren Kathrine

Efter at møllernæringen var blevet givet fri byggedes en mænge vindmøller i Himmerland. En af disse var møllen i Als, der ligger ved Kattegat nord for Hadsund. I Als havde man før kørt til mølle i Haslevgårde, hvor den gamle vandmølle lå der, hvor Haslevgårde å løber ud i Kattegat. Allerede i 1600-tallet var vandmøllen blevet suppleret med en lille stubmølle. Den blev i 1840 erstattet af en hollandsk vindmølle opført af møllebygger Herman Westphael.

Nogle få kilometer syd for Haslevgårde Mølle blev så **Als mølle** opført som kornmølle i 1871 for møller Niels Severin Thomsen, som drev møllen indtil 1896, hvor den blev overtaget af Jens Frederiksen. Jens Frederiksen var lokalt bedre kendt som spillemand end som møller. Han lærte ganske enkelt alle landsbyens karle (inklusive sine egne 7 sønner) at spille på et eller andet instrument. Disse bønderkarle med barkedede næver spillede og underholdt bl.a. de mange københavnske sommergæster på badetellet i Als. Højdepunktet i Jens Frederiksens karriere var, da han blev inviteret til at spille i Royal Albert Hall i London.

Mølleriet blev Jens Frederiksen dog snart ked af, og i 1910 solgte han Als Mølle til Carl Jensen, der egentlig var døbt Anders Carl Martin Jensen. Han var født i Fårevejle den 28. febr. 1881 og døde i Als den 28. april 1971.

Fem år efter overtagelsen af møllen oprettede Carl Jensen elektricitetsværk i forbindelse med møllen. Der blev installeret en 18 HK sugegasmotor, der klarede forbruget for de første 38 interessenter. I 1918 udskiftedes motoren dog med en 25 HK dieselmotor fra Frichs i Århus. Efterhånden som flere i Als fik maskiner og andet, der blev trukket af el, blev denne motor også for lille, og i 1930 blev den udskiftet med en B&W motor på 40 HK. Den gamle vindmølle fra 1871 blev revet ned i 1933 og erstattet af en stor og flot gallerihollænder med selvsvikker og selvkrøjer, som Carl Jensen købte i Demstrup ved Randers.

Carl Jensens barnebarn Vagn Jensen, Hobro, fortæller om sin barndoms besøg på Als Mølle: »På el-værket var der nogle begrænsninger for os børn. De store svinghjul på motorerne var farlige. Der måtte vi kun komme sammen med de voksne. Vi fik fortalt nogle skrækkelige historier om folk, der var blevet kvadret i småstykker, fordi de havde været uforsigtige med den slags motorer.

Vi var også lidt bange for elværket. Tæt ved var den tøffende udstødning meget voldsom. Længere væk, og især om aftenen, når vi skulle sove, lød udstødningen som en langsom og hyggelig motorbåds tøffen, der var som en beroligende sovekammerat.

Men når værket blev stoppet for natten, og lyden holdt op, så vågnede man med et spjæt og troede, at nu var der noget galt.

Vi havde jo også af og til hørt, hvordan udstødnings-eksplosionerne blev hurtigere og hurtigere, og set hvordan onkel Gunnar eller bedstefar løb alt hvad remmer og tøj kunne holde op på værket, for at få hold på maskineriet, før det løb løbsk.»

Engang fandt møllerens børnebørn på at lege soldater med kanon. De slæbte tørv hen til udstødningsrøret, der stak ud af muren på el-værket. Imellem eksplosionerne stak børnene tørv ind i udstødningen, og ved næste knald fløj tørv som en kanonkugle langt ud over markerne. De voksne syntes mærkelig nok ikke, at den leg var særlig sjov!

Uden for motorhuset var et kølebassin, som børnene badede i. Her var vandet altid 25 gr. Mindre behageligt var det at opholde sig inde i akkumulatorrummet, hvor syredampene stod tæt. Batterierne blev opladet i

de perioder af døgnet, hvor der ikke brugtes så meget strøm i Als. Denne strøm blev der så tæret på, når forbruget steg. Af og til slap strømmen dog op, og Als gik i sort indtil batteriet blev koblet ind, og så sagde man i byen: »Nu kysser mølleren Kathrine« – underforstået: han passede ikke værket med den fornødne opmærksomhed.

Kathrine var Carl Jensens kone og den, der førte regnskab og

lavede alt kontorarbejde for el-værket. Hun havde god baggrund herfor, for hun var den ene af de to første kvindelige studerende på Hobro Handelsskole.

I begyndelsen af 1950'erne var tiden løbet fra de små el-værker, og i Als gik man i 1952 over til vekselstrøm fra Himmerlands Elektricitetsforsyning.

Vindmøllen blev revet ned, kun undermøllen stod tilbage. I dag er også denne borte, og hen over stedet hvor møllen stod, er der nu have og terrasse til møllerhuset.

Vingehovedet af jern blev dog malet og opstillet på »Trekanten« – en lille plæne ved gadekæret »Flouen«, hvor det stod som en anden moderne skulptur. For et par år siden blev der lavet et nyt lille anlæg på »Trekanten«, og vingehovedet blev fjernet – og dermed var den sidste rest af Als Mølle borte.

Kilder:

- Niels Meyn (red.): »Danske Møller«, København 1934, side 385.
- »Gammelt Nyt – Lokalhistorie fra Sydøsthimmerland« nr. 17, 1994 side 3-15.
- Materiale i Hadsund Egns Museum & Arkiv.

Om Værebros nedre Mølle i 1800-tallet

Af Nils Erik Andersen, Veksø

Medens der er skrevet meget om Værebros øvre Mølle, har der hidtil været forbausende lidt at finde om Værebros nedre Mølle. I forbindelse med et lokalhistorisk studie af historien bag den nu forsvundne mølle i Stenløse' viste det sig imidlertid, at der i midten af 1800-tallet var en forbindelse mellem Stenløsemøllen og møllejer Jørgen Nielsen, Værebros nedre Mølle, idet han opførte møllen i Stenløse.

Værebrogård med Værebros nedre Mølle har som vandmølle en historie, der går langt tilbage i tiden. Denne beretning begynder imidlertid i 1802, hvor møller Niels Hansen, gift med Ane Cathrine Iversdatter, af Bistrup Gods i Roskilde fik tilskødet møllen.² Ejeren indtil dette tidspunkt, Magistraten i København, begyndte i øvrigt senere - fra 1816 - at omdanne Bistrup til den institution, som vi i dag kender som Sct. Hans Hospital.

Niels Hansen døde omkring 1825, og enken drev møllen videre med hjælp af møllersvenden Jørgen Nielsen. Det blev til et mere intimt samarbejde, idet hun indgik ægteskab med ham i 1828. At drive en mølle var et eftertragtet privilegium, så det er yderst forståeligt og naturligt at en enke med et sådant aktiv og en dygtig møllersvend fandt sammen.

I 1832 opførte de - som supplement til vandmøllen - en ny hollandsk vejrmølle på bakken lige syd for Værebros Å. Det var på den tid en af de helt store møller på Sjælland, med et vingefang på 36 alen, en fundamentdiameter på 17 alen, udstyret med 4 kværne og en skallekværn. (Fig. 1). Indtil 1862 var der mølletvang for bønderne i en række af landsbyerne under Sømme Herred syd for Værebros Å, dvs. de skulle lade deres korn formale i Værebros nedre Mølle.

I 1847 døde Ane Cathrine Iversdatter. Senere, da Jørgen Nielsen var 46 år gammel i 1849, giftede han sig med den 26-årige Gjertrud Albrechtsdatter fra Østby på den anden side af fjorden.³ Han måtte da boskifte til fordel for 5 børn af første ægteskab,

Fig. 1 - Værebros nedre Mølle, set fra syd med Værebrogård i baggrunden, reproduktion efter maleri af Gabriel Jensen 1903.

(Gundsø Lokalarkiv)

idet der blev hensat omtrent 14.000 rigsdaler.⁴ Boopgørelsen er et klart udtryk for, at mølleren var en velhavende mand.

Livet på møllen

Mølleren Jørgen Nielsen (Fig. 2) var på dette tidspunkt blevet en af egnens matadorer. Han var sogneforstander i perioderne 1842-45, 1849-53 og 1863-64. Foruden mølleri drev han maltgøreri, bryggeri, landbrug, købmandshandel, bageri og hestehandel. Tilmed møllebyggeri gav han sig i kast med. Ifølge familieoverleveringen opførte han nemlig møller både i Stenløse og Gundsømagle.

Fig. 2
Møllejer
Jørgen Nielsen.
Forstørrelse efter
meget tidligt
fotografi (såkaldt
daguerreotypi)
formentlig taget i
1849 eller i begyn-
delsen af 1850'erne.

Privatfoto tilhørende
Kaj Sylvest Jørgensen,
Værebrogård.

Han var en mand, hvis ord man ikke kunne overhøre. Han kørte i landauer (vogn med to sæder overfor hinanden og kaleche) med firspand og kusk på bukken, når han skulle nogen steder. Når han fik besked om, at der var kommet en fragt majs med skib til kajen i Frederikssund, havde han så stort et ord at sige på egnen, at han straks - uden varsel - kunne skaffe bønder til kørsel og hurtigt få partiet kørt hjem til møllen. Oven i dette, beretter familieoverleveringen, var der dog også en situation, hvor mølleren fik kam til sit hår. Han skulle sammen med sin kone, Gjertrud besøge hendes forældre i Østby på den anden side af fjorden. Han gav besked om at vognen skulle holde klar for døren kl. 10, og at kl. 10 betød afgang på slaget 10! Man lod ikke manden og mølleren vente! Konen var imidlertid ikke helt færdig og parat kl. 10; dette helt uanset, så kørte mølleren. Afsted mod Frederikssund, hvor der var overførsel med færgen. Konen vidste imidlertid råd, hun skaffede sig hurtigt ned til fiskerlejet i Jyllinge og fandt der en fisker, som kunne ro hende over til landingen neden for Østby. Derfra er der kun et par kilometer op til selve Østby. Så da mølleren kom frem, fandt han til sin store overraskelse, at hans kone for længst var ankommet. Sådan satte hun sig i respekt!

Møllersvenden Hans Peder Simonsen fortalte i en i 1935 nedskreven beretning om livet som svend på Værebros nedre Mølle i årene op til 1864⁵. Herfra er taget følgende citater:

Det var en stor Mølle, der var fire Kværne og så en Skalkværn, foruden andre Redskaber til at lave Mel og Gryn paa. Foruden Vindmølle var der ogsaa en Vandmølle, det var den oprindelige Mølle, men den blev nedlagt [1862, forf. anm.]. Der blev i de Aar gjort et stort Arbejde af Bønderne, for at faa afvandet de store Moser og Søer langs Værebros Aa, hvorfra Vandmøllen hentede sin Drivkraft. Mølleren fik mange Penge, vistnok 20.000 Rigsdaler for at nedlægge Vandmøllen. Der var fire Svende på Møllen, af disse var den ene næsten altid beskæftiget med at bille.

Det var lange Arbejdsdage vi havde for det meste 15-16 Timer. Møllen blev aldrig sejlet af, den skulde gaa saasnart der kom et Pust, enten det var ved Nat eller Dag. Det var i de Tider, hvor der blev toldet af Kornet, som Folk ville have malet, enten man nu ønskede at faa det skraaet eller der skulle laves Mel eller Gryn deraf. Vi havde et Maal, Toldemaal, med det tog vi ned i Bøndernes Kornsække og saa havde vi en Tønde staaende, i den blev Maalet tømt ud. Løn fik vi ikke af Mølleren, undtagen naar vi lavede Mel eller Gryn for ham. Saa fik vi nogle faa Skilling for Tønden, men saa havde vi Kost og Logi. Vor Løn skulle vi have af de Drikkepenge Bønderne gav og det maa jeg sige til deres Ros, at de var flinke til at give Drikkepenge, saa jeg havde, efter den Tids Forhold en rigtig god Løn. Der var ingen Anledning til at bruge Penge, naar vi en Gang hver tredje eller fjerde Søndag kunde faa et Par Timer fri, saa jeg lagde mig ligegodt et Par Skilling op, dem kunde der altid blive Brug for. Foruden Mølleriet var der baade Bageri og Bryggeri samt vistnok Maltgørieri, desuden hørte der et større Landbrug til Møllen. Møllerkonen skulle have god Middagsryde paa, for vi var mange naar vi kom ind og skulde have Mad, vi var først fire Svende paa Møllen, og saa var der Bagersvende og Bryggerpiger og saa Karle og Husmænd og Gaardens andre foruden Mølleren egen Familie, vi var til Tider en 40 Mennesker til Bords. En Ting gik der meget til af i Møllergaarden og det var Brændevin; derfor købte Mølleren ogsaa hele Tønder deraf med Hjem, naar han havde været i København for at torve med Sæd eller andre af Gaardens Produkter. Alle Mandfolkene paa Gaarden drak jo Brændevin og saa var der alle dem som kom til Mølle med deres Sæd, de skulde alle sammen ind i Borgestuen og have en Møllesnaps og en Drik Øl. Det hørte sig til. Man kom langvejs fra til Mølle i Værebros, der var jo Mølletvang den Gang [ophævet ved lov i 1862, forf. anm.]. De der havde længst at køre, vilde gerne have Melet med Hjem, saa det kunde godt hænde, at hele den store Gaardsplads var fyldt op med Køretøjer; undertiden til henimod Midnat.

Møllebyggeri i Stenløse

I årene omkring 1860 havde den foretagsomme Jørgen Nielsen en ny forretning i gang, idet han købte en stor københavnsk mølle og genopførte den i Stenløse. Det fremgår af en »Vurdering til brandforsikring« fra 1861, hvor Stenløsemøllens tekniske data og mål er oplyst, og hvor møller Jørgen Nielsen direkte er anført som byggherre⁶. Undersøgelserne omkring Stenløse Mølle har – med meget stor sikkerhed – vist, at denne mølle tidligere havde stået på Vesterbro i København. Der var den blevet opført i Vester Udenbys Kvarter i 1847. Den hed da Nybroe Mølle og lå på det strøg, som vi nu kender som Vesterbrogade, omtrent der, hvor Enghavevej i dag støder til. Den fik der en kort, men

temmelig omtumlet tid – med mange ejere og forpagtere – gennem knap 10 år. Den blev nemlig et spekulationsobjekt i tiden, idet den københavnske byvold i kølvandet på den store koleraepidemi i 1852 – få år efter at møllen var opført – blev sløjfet. Byen krævede nu plads, og området uden for voldene blev derfor utrolig interessant for foretagsomme byggespekulanter. På ganske få år opstod store dele af det nu kendte brokvarter mellem Frihedsstøtten og Vester Fælledvej.

At Nybroe Mølle blev til Stenløse Mølle kom for en dag efter en ganske langstrakt og omfattende undersøgelse, idet det hidtil har været ukendt. Den lokale mundtlige overlevering i Stenløse har været, at møllen stod på Københavns vold og kom derfra til Stenløse. Man kaldte den derfor »en gammel voldmølle«. At gå yderligere i detaljer på dette punkt, falder uden for rammerne af denne beretning om Jørgen Nielsen og hans aktiviteter som møller på egnen.

Fig. 3 - Møllerne omkring Værebros og Stenløse og de af Værebros nedre Mølles opdæmning berørte eng- og mosestrækninger syd for Stenløse og Veksø. Udsnit af kort udgivet af Videnskabernes Selskab i 1790'erne, men opmålt og tegnet 1760-68. Værebros nedre Mølle er kun markeret som vandmølle, idet vindmøllen der først opførtes i 1832. Efter Niels Nørlund: Danmarks Kortlægning

(Foto: Nils Erik Andersen)

Vandmøllen nedlægges

I begyndelsen af 1860'erne havde han foruden nedrivningen af Nybroe Mølle inde i København og genopførelsen af den i Stenløse, også sagen med nedlæggelsen af vandmøllen løbende, den sag, som møllersvenden H. P. Simonsen omtaler. Det er ikke kendt, hvor meget man egentlig udnyttede vandmøllen i årene op til nedlæggelsen. Men potentialet for at anvende den, dvs. dæmningen og stigbordet, har naturligvis været vedligeholdt. For Jørgen Nielsen har vidst, at der ca. 100 år tidligere var en lignende sag med Værebros øvre Mølle, hvor mølleren fik en betydelig erstatning udbetalt for at nedlægge vandmøllen. I bogværket »Danske Møller 1934« anføres, at Jørgen Nielsen i 1862 fik 40.000 rigsdaler for at sløjfe opdæmningen og dermed lade lodsejerne langs den nederste del af Værebros Å nyde godt af vandstands-sænkningen. For de berørte betød det, at de fik øgede engarealer til græsning til kvæget – vigtigt, ikke mindst om foråret, hvor det kunne knibe med foder efter en lang vinter – og desuden, at tørveskæret i egnens mange moser forbedredes. Fig. 3 viser de omfattende eng- og mosearealer, således som de blev opmålt sidst i 1700-tallet efter at Værebros øvre Vandmølle – og dermed dens påvirkning af engarealerne bagude – var nedlagt i 1740.

Det er ikke lykkedes at finde officielle redegørelser for denne afregning. Erstatningsbeløbet til mølleren, som er anført i de nævnte to kilder er meget afvigende. Da vandmøllen på Værebros øvre Mølle blev nedlagt i 1740 med helt tilsvarende begrundelse, betalte stats-

kassen erstatningen. Herefter fordeltes omkostningen via amterne på de lodsejere langs åen, som fik fordel af den sænkede vandstand.⁷ Det må antages, at noget lignende har fundet sted i 1862. Det er imidlertid nærliggende at antage, at der kan foreligge en forveksling mellem rigsdaler og kroner. Møllersvendens »vistnok« 20.000 rigsdaler, som svarer til 40.000 kroner, er måske blevet til 40.000 rigsdaler i »Danske Møller 1934«. Kildemæssigt bygger denne sidste - efter sit koncept - på oplysninger fra møllejerne først i 1930'erne. På det tidspunkt var mølleri for længst gået ud af Nielsen/Jørgensen familiens eje. Det er derfor mest nærliggende at opfatte møllersvendens beretning som en primær kilde og dermed den mest sandsynlige. I denne forbindelse er det også interessant at notere, at et mølteri som Nybroe på Vesterbro ca. 1850 blev vurderet til ca. 20.000 rigsdaler. Dette kan antyde, at møllerens erstatning har været anlagt efter, hvad det ville koste at bygge en ny moderne mølle til afløsning. Det ville egentlig også være et rimeligt grundlag!

Nybroe Mølle og Jørgen Nielsen

Nybroe Mølle var i drift inde på Vesterbro endnu i 1857, men er ikke senere omtalt i Møllerlaugets protokoller, så den må formentlig være gået ud af drift i et af årene op mod 1860. Der foreligger i 1859 et byggeprojekt på en fraskilt del af den oprindelige meget store møllegrund til godkendelse på rådhuset. Det var interessen for at bygge nyt på gamle grunde, som på dette tidspunkt drev udviklingen. Selve parcellen med møllen var allerede skilt fra og solgt på auktion i 1855-56. Ejeren af denne parcel fra 1856-60 var ikke møller og har som grundkøber formentlig ikke haft egentlig interesse i møllen. Men den har jo repræsenteret en værdi, som han vel gerne så realiseret. Interessen for at få solgt denne relativt nye og moderne hollandske mølle må derfor have været stor. Møllen var midt i årtiet særskilt vurderet til 10.000 rdl. Det sandsynlige forløb er derfor, at møllen har været holdt i drift så længe som muligt og konstant været udbudt til salg, enten af den nye ejer eller den tidligere ejer - sælgeren i 1855-56 - en møllermester Holm. Det fremgår ikke klart, hvem der »har haft sorteper«. Deres alternativ har været total nedrivning og skrotning for at rydde grunden til bebyggelse. Og den høje murede sokkel skulle jo under alle omstændigheder fjernes, idet den ikke kunne genbruges. Man kender - som nævnt - ikke de nærmere handelsvilkår, men med tanke på tidens byggeiver, er det nærliggende at tro, at der har været en tidsfrist for rydning af møllegrunden, idet den i 1860 på ny skiftede ejer. Måske har den derfor været meget billig at erhverve for en, som havde tid og »is i maven« til at vente længe nok! En egenskab, som man sikkert godt tør tillægge en dreven forretningsmand som Jørgen Nielsen! Men inden vi går videre, er det nødvendigt at fortælle lidt mere om Værebros egnens forretningsforhold.

Nye tider for erhvervslivet

I 1857 kom loven om næringsfrihed, dvs. laugsmonopoler blev brudt, enhver kunne frit slå sig ned og udøve erhverv. Der var ikke længere monopol for byerne på visse typer håndværk og handel og heller ikke begrænsninger på hvilke erhverv, som måtte udøves i landsbyerne. Der var dog den undtagelse, at møllerne fik 5 år yderligere til at indrette sig på, at møllemono-

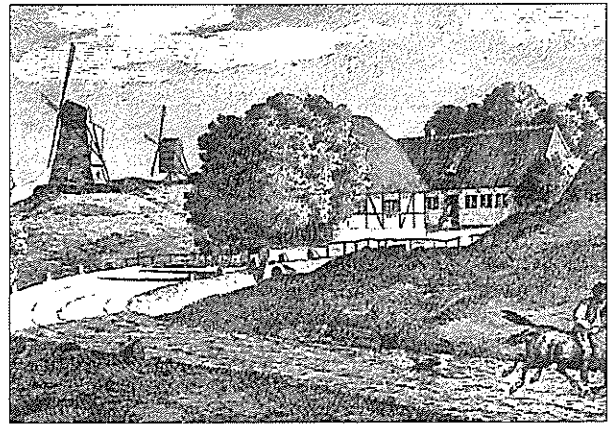

Fig. 4 - Værebros øvre Mølle, ca. 1850, tegning fra Illustreret Tidende.

polet i 1862 ville blive afskaffet og mølteri dermed også blive et frit erhverv.

Værebros øvre Mølle (Fig. 4), som også lå i området, var - lige som Værebros nedre Mølle - en stor aktør i det lokale erhvervsliv. I 1850 var her ansat en såkaldt handelsbetjent, den 30-årige Lars Peder Christensen. Han har været manden bag disken i den landhandel, som mølleren fik bevilling til at drive i 1848. I 1855 er han ikke længere ansat og i 1856 gifter han sig med en pige fra Stenløse. I 1860 er han blevet bager i Stenløse med kone, en toårig datter, en bagersvend, to tjenestekarle samt to tjenestepiger.⁸

Som tidligere købmand, har han sikkert ikke været uden midler ved sit giftermål. Måske er han i 1857 startet med et brødsalg fra en udenbys leverandør, indtil han har kunnet etablere sit eget bageri. Det har imidlertid været bemandet og i drift i 1860 og der havde ikke tidligere været en bager i Stenløse. Vi ved også, at det i så fald ikke har været hans gamle arbejdsgiver som gav en hjælpende hånd, for han reagerede så surt på Christensens etablering som selvstændig, at han oprettede et konkurrerende brødsalg i Stenløse.

Det kunne meget vel tænkes, at den driftige Jørgen Nielsen, der jo står som ejer af møllen under opførelse i 1861, tilbage i 1857 har været en sådan udenbys leve-

Fig. 5 - Stenløse Mølle set fra sydvest ca. 1889. Den smalle vej gennem billedet er Frederikssundsvej.

(Stenløse Lokalarhiv)

randør. Møllen opførtes klos op ad bagerens bygninger. Det er nok hævet over enhver tvivl, at Jørgen Nielsen og Lars Peter Christensen har kendt hinanden fra tidligere. Måske har Jørgen Nielsen således tidligt været økonomisk involveret med bageren. Han blev det i hvert fald hurtigt efter at møllen stod færdig – formentlig allerede i 1862-63 – idet han da solgte møllen (Fig. 5) til bageren. Denne antagelse om tidspunktet er baseret på, at H.P. Simonsen – hvis beretning fra ca. 1864 har mange detaljer – ikke omtaler Jørgen Nielsen, som ejer af møllen i Stenløse. Dette til trods for, at han netop omtaler møllen i Stenløse. Endvidere nævner folketællingen for 1870 Lars Peter Christensen som møller og bager.

Indtil Christensen kom til Stenløse, var byen som nævnt uden lokal bager. Det man ikke selv har bagt på gårdene, er hovedsageligt kommet fra Værebros øvre Mølle, hvor Stenløse-bønderne havde møllepligt indtil 1862. Så Christensen har kendt sine kunder, Stenløse-bønderne, fra deres besøg i denne mølles landhandel, medens de har ventet på at kornet blev malet.

Det har ikke været muligt at finde noget direkte om de økonomiske relationer og transaktioner omkring denne mølle i Stenløse. Indirekte kan man dog rekonstruere lidt. I forbindelse med den auktion, som afholdtes i København i 1855, blev Nybroe Mølle midt i 1854 særskilt vurderet til 10.000 rigsdaler efter reglerne for vurdering til auktion. Man kan ikke vide, med hvilken vægt fundamentet indgår i denne sum, men det er formentlig uden fundamentet, som jo ikke var flytbart og genanvendeligt med økonomisk fordel. Stenløsemøllen vurderedes i 1861 til 8.500 rigsdaler, idet fundamentet da udgjorde ca. 19% heraf. Med tanke på det tidligere skitserede tidsforløb for møllen, mens den stod på Vesterbro, er det nærliggende at forestille sig, at Jørgen Nielsen har kunnet købe møllen meget fordelagtigt og derfor givetvis har kunnet sælge den med fortjeneste til en pris, som også bageren har kunnet se fordel i. Der kan yderligere have været et forhold skjult, nemlig at møllen måske opførtes på bagerens grundstykke, idet den byggedes kun 56 alen (ca. 35 m) fra den nærmeste bagerbygning.

Jørgen Nielsen har formentlig set muligheden for en hurtig fortjeneste ved at købe en billig mølle inde i København, hvor han jo ifølge møllersvenden Simonsen, jævnligt har haft sin gang. Med sit store lokal-kendskab har han også kunnet se en placeringsmulighed i forbindelse med de nye love om næringsfrihed. Han har været fremsynet og forstået at drage fordel af, at privilegierne forsvandt, fremfor at sidde med hænderne i skødet og beklage de nye tider. Måske har han heller ikke haft noget imod at drille naboen på Værebros øvre Mølle lidt ved at støtte en af dennes konkurrenter. Om Jørgen Nielsen har været økonomisk interesseret i virksomheden i Stenløse før eller efter salget af møllen, har det ikke været muligt at fastslå noget om, hverken i realregister eller i syns- og taksationsoversigter. Jørgen Nielsen døde i januar 1875, 72 år gammel. Hans boopgørelse, hvor enken fortsætter i uskiftet bo, viser intet om et evt. økonomisk engagement i Stenløse Bageri og Mølle. Der er – naturligvis – tale om et meget velhavende fællesbo på 75.000 rigsdaler. Dette beløb kan omsættes til et beløb på ca. 8 mill. kr i dagens penge, ifølge historikeren Kristian Hvidt⁹. Tankevækkende er det imidlertid, at Lars Peter Christensen – kun 55 år gammel – netop kort efter Jørgen Nielsens død opgiver og sælger hele for-

retningen i Stenløse. Dette sammenfald i tid kan naturligvis være en tilfældighed og således ikke have forbindelse med et muligt økonomisk mellemværende til indfrielse over for Jørgen Nielsens bo. Salget kan også være en følge af at møllerkonen i Stenløse var død i slutningen af 1874. Møllersvend Simonsens beretning om livet på en mølle efterlader ikke tvivl om, at driften af en sådan mangesidet forretning med et stort folkehold, i høj grad var betinget af møllerkonens indsats.

¹ Nils Erik Andersen: Historien om Stenløse Mølle, Stenløse Historiske Forening 2003.

² Prioritetsprotokol for Jyllinge, Sømme Herred, Roskilde Lokalkiv.

³ Stenløses Mølles opførelse, notat v/Nils Erik Andersen 2002, Stenløse Lokalkiv.

⁴ Skifteretsprotokol 1847, Roskilde Lokalkiv

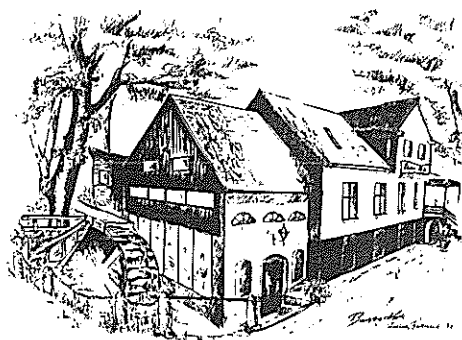
⁵ Mølleliv, Beretning v/ H. P. Simonsen fra ca. 1864 (1935), Gundsø Lokalkiv.

⁶ Vurdering til brandforsikring, Stenløse Mølle, Landsarkivet for Sjælland.

⁷ Arne Sundbo: Øvre Værebros Mølle, Frederiksborg Amts Aarbog 1949.

⁸ Folketællinger 1850, 1855 og 1860, Jyllinge og Stenløse sogne.

⁹ Kristian Hvidt, R. Henriques: Tiden gennem tiderne, 1976 (privat udgivelse).

Borbjerg Mølle Kro

– mellem Hjerl Hede og Holstebro

- ★ Restaurant - Bar - Gårdhave
- ★ Selskabslokaler op til 200 personer
- ★ Konferencerum/mødelokaler (AV-udstyr)
- ★ Egen 9-hullers golfbane - Petanque
- ★ Have med udendørs servering
- ★ 23 dobbeltværelser - Gæstehus
- ★ Sauna - Billard - Bordtennis - Dart
- ★ Robåde - Kanoer - Vandcykler
- ★ Mulighed for fiskeri - Legeplads
- ★ Møllmuseum
- ★ BOMA (afrikansk pælehus)
- ★ Vandrestier
- ★ Dyrefold med lamaer, heste, geder, æsler og gæs

Borbjerg Møllevej 3 · Borbjerg · 7500 Holstebro
Tlf. 9746 1010 · Fax 9746 1646
Internet: www.borbjergmill.dk · info@borbjergmill.dk

– også det rigtige sted til familie- og firmafester, kurser, møder og weekend-ophold.

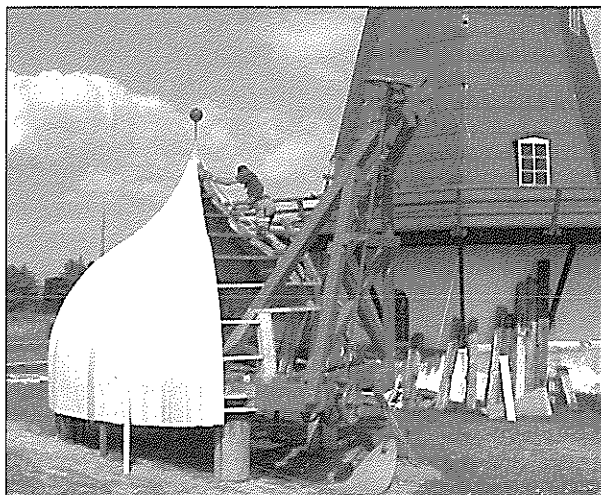

Genindvielse af Sønderho Mølle, Fanø

Af Per Gliese

Badet i sollys og med vingerne direkte op mod vinden, som denne dag kom fra vest, sådan stod Sønderho Mølle på Fanø lørdag den 11. oktober med sin nye hat og vinger klar til genindvielse efter at fase et i den omfattende restaurering nu var færdig.

For ca. en måned siden, nærmere betegnet den 4. september havde møllen fået sin nye hat og vinger på under stor bevågenhed fra masser af sønderhoner og andet godtfolk fra øen, som fulgte denne begivenhed med største interesse.

Møllehatten under forarbejdning.

(Foto: Søren Wium)

Den nye hat, som vejer 8,4 ton, er lavet delvis hos møllebygger John Jensen på Sjælland og færdiglavet på Fanø af den lokale snedkermester Niels Brink Jensen, som har værksted tæt ved møllen.

Efter at hatten var sat på plads ovenpå møllen, var det vingearmenes tur til at få deres første flyvetur, for at blive monteret i akselhovedet på den nye hat.

Hver møllearm vejer ca. 800 – 900 kilo og er omtrent 20 m lange, og da kranen og møllebyggerne ved fælles hjælp havde styret armene på plads og kilet dem fast, sluttede begivenheden med klapsalver fra de mange fremmødte.

Nu manglede så bare opsætningen af hækværket på vingerne inden den officielle genindvielsesdag, og det projekt stod den lokale snedkermester Niels Brink Jensen for.

Således kommer vi nu tilbage til genindvielsen af møllen 11. oktober 2003. Og det er rent faktisk 302 år efter at den allerførste stubmølle blev opsat i Sønderho af sognepræst Christian Engelstoft efter bevilling af 14. juni 1701.

Møllen, som genindviedes i oktober, er den fjerde mølle på stedet. Der har forinden stået ikke mindre end 3 forskellige stubmøller.

I 1895 blev denne hollandske mølle så opført, og siden 1928 har »Fonden Gamle Sønderho« passet på møllen og forsøgt at holde den vedlige som et smukt vartegn for byen og som sømærke for skibsfarten. Møllen var nemlig kun i drift i 28 år frem til 1923, ingen passede herefter rigtigt på møllen, og den gik meget hurtigt i forfald.

Dette resulterede i at en genopbygning/restaurering måtte foretages allerede i årene 1928 – 29 og på Sønderhodagen i 1930 genindviedes møllen for første gang dog uden vindrose og omgang. Omgangen blev først lavet i 1943 og for at få penge til dette, måtte man sælge krondrevet, kongevellen, stjernehjulet og kværndrevene, så en del af disse ting mangler stadig i møllen i dag.

Festpladsen syd for møllen var i dagens anledning smykket med flag, og det store telt var opsat, så rammerne til de officielle taler m.m. var på plads. Vinden var frisk og hev noget i teltdugen, men lige efter kl. 14, hvor indvielsen startede, blev vi budt velkommen af en rigtig »sønderhoning« i lokal folkedragt og dagens program blev fortalt.

Der blev startet med dem, som ville give møllen et ord eller en gave med på vejen, og byens borgmester var den første på talerstolen, herefter undertegnede, som i dagens anledning repræsenterede Dansk Mølleforening, og efterfølgende var der rosede ord til projektet fra både arkitekt Jørgen Overby, som har været tilknyttet projektet, og formanden for bestyrelsens mølleudvalg, Christian Buhl, fortalte om restaureringsfasen og takkede alle de fonde og foreninger, der har været med til at gøre restaureringen til en realitet.

Møllebygger John Jensen sluttede talerrækken af med at takke for samarbejdet med den lokale snedkermester Niels Brink Jensen og fortalte lidt om vedligeholdelse af møllen. Nu hvor den står flot og køreklar må man jo huske, at det bliver den ikke ved med, hvis ikke den vedligeholdes.

Meget apropos dette overrakte møllebygger John Jensen og snedkermester Niels Brink en gave i fællesskab, som bestod af en flot værktøjskasse med diverse værktøj og smørekande, - så er der ingen undskyldning for ikke at vedligeholde møllen.

Herefter blev der budt på forskellige egnsretter fra øen i form af et stort tag-selv-bord, samt øl, vin og kaffe og lokalt hjemmebag til kaffen.

Nu var tiden så kommet, hvor møllen skulle sættes i gang. Snedkermester Niels Brink Jensen og mølle-

På genindvielsesdagen afholdtes rundvisninger i møllen.

(Foto: Per Gliese)

bygger John Jensen gik i forvejen, og de efterhånden ca. 100 fremmødte personer stod nu med næserne rettet mod vestenvinden og øjnene på møllens nye vinger.

Persen blev lettet, og vingerne satte i gang på fulde omdrejninger efterfulgt af taktfulde klapsalver fra de mange gæster.

Møllen var nu åben, så man kunne beskue den indvendig, der er jo trods alt lidt inventar bl.a. 2 kværne, og John møllebygger og snedker Niels fortalte vidt og bredt om møllen og dens finurligheder til de mange, der begav sig en tur op i møllen. De fleste nød også den flotte udsigt, der er fra omgangen ud over byen og havet.

Alle var enige om, at nu havde man fået en rigtig mølle at se på igen på øen, og nu kunne man glæde sig til fase to af restaureringen var færdig, så der igen vil blive malet mel på møllens kværne.

Sønnerho Mølle er nu atter en præsentabel nabo til den smukke gård i egnens byggeskik. (Foto: Per Gliese)

På mølleopdagelser i landet »hinsidan«

Af Per Gliese

En herlig dag i september og en ligeså herlig solbeskinnet dag i oktober i år drog undertegnede på mølleopdagelse i Skåne. Både vind og vandmøller var på programmet, og da vejret var med os, var der udsigt til en oplevelsesrig tur.

Dagen i september havde jeg følgeskab af Jens Søndergård fra Borup, og vi stod begge to tidlig op og var da også i Malmø lidt over kl. otte.

Første mølle ifølge vores nøje tilrettelagte program var den store hollændermølle »Fredricksfeldt« Kvarn i byen Löddeköpinge et godt stykke nord for Malmø.

Denne mølle er opført i 1849 og er et flot stykke møllebyggerarbejde, undermøllen er delvis i kampesten hvilket er meget karakteristisk/brugt til de skånske vindmøller, den har fast krøjeværk og sejlførende vinger.

Hatten er løgformet, men ikke helt identisk med de danske. De skånske møller, der har løgformet hat, er lavet lidt anderledes, opdelt i op til 16 til 20 kanter og

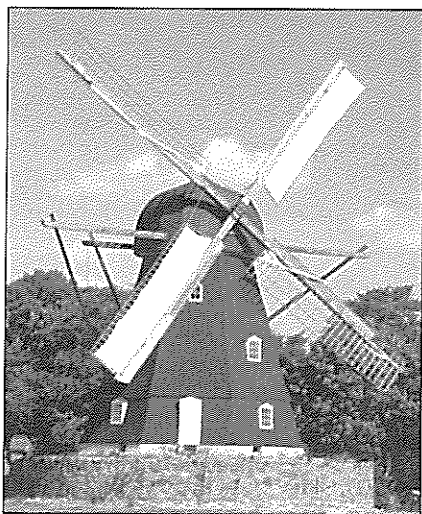
nogle buer/runder meget ind i bunden og andre buer meget ud af i bunden, så de nærmest ligner en gryde vendt på hovedet.

Turen gik nu østover med retning mod Sjöbo og herefter nordøst mod Hallamölla ved Eljaröd, som er en af de møller, man snakker om, og hvor vi aldrig havde været før.

Et af Skånes højeste fald på ikke mindre end 23 m kunne dette sted også prale af. Efter 9 andre møllebesøg på vejen hertil samt fortæring af vores medbragte madpakke og varme kaffe, nåede vi Hallamölla.

Den var nem at finde, da der er skiltet med den på Eljarödvejen, og nu forestår ca. 2 kilometer af en lille skovvej ned til parkeringspladsen ikke langt fra møllen.

Hallamölla, som er nævnt i historien første gang år 1491, ligger som et smykke i en dramatisk natur ved Verkeåen, som her ved møllen kaster sig ud i Skånes højeste vandfald på ikke mindre end de før omtalte

Grubbe Mølle

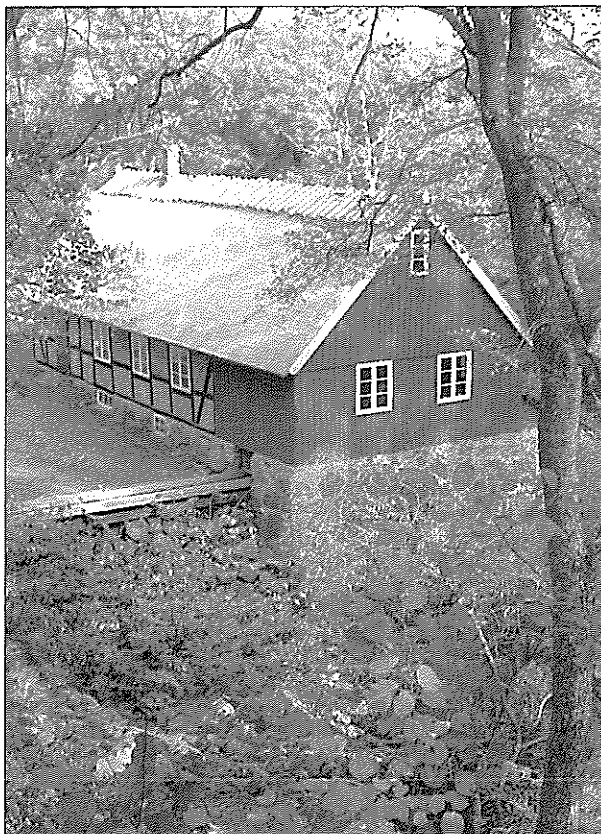
PRESENNING FABRIK OG SEJLMAGERI
SKRIFT PÅ PRESENNINGER
EGET SKILTEVÆRKSTED

a.g. poulsens efft. I/S

GRØNTTORVET 290 · 2500 VALBY
TLF. 3630 0290 · FAX 3630 3010

Vi har 25 års erfaring i sejlmageri og har blandt andet leveret over 60 sejl til følgende møller:

Fuglevad · Grubbe Mølle · Holbæk Stubmølle · Karlstrup Stubmølle · Kolby Kås · Lindau, Tyskland · Lumsås · Maderup · Nr. Jernløse · Peine, Tyskland · Sillerup · Trente Mølle · Vennebjerg Øster Klit Stokmølle · Pibe Stubmølle m. fl.

Hallamölla nævnes første gang år 1491. I sin nuværende form er den bygget i 1850'erne. (Foto: Per Gliese)

23 m. Det nuværende møllehus er fra 1850'erne og møllen har indtil ca. 1910-15 kørt med udvendig overfaldshjul, da den røde tilbygning over vandhjulet først er opført omkring årene 1910-15.

Desværre var møllen ikke åben denne dag. Det er den på forskellige mølledage, den skånske mølledag inklusive. Møllen er ellers fuldt funktionsdygtig og var i drift frem til 1948-49.

Men selv om oplevelsen af møllens indre funktion måtte undværes, så er stedet her en kanon oplevelse både for øje og sjæl. Det skue, der er ned over faldet mod møllebygningen oppe fra den træbro, som er bygget over vandfaldet, kan dårligt beskrives her, det skal opleves.

Lyden fra det brusende vandfald er jo i sig selv fascinerende, men blandet med fuglesang og ellers ingen andre lyde til at forstyrre denne naturoplevelse, var det med til at skabe en oplevelse af format. Vandfaldet styrter selvfølgelig ikke lige 23 meter ned på en gang, men det har en 5-6 store og mindre fald inden Verkeåen løber videre gennem slugten, hvor der i sin tid har ligget mange flere vandmøller, og hvor der i dag kun er et par stykker tilbage.

På vejen til Hallamölla ledte vi efter en lille skvatmølle som benævnes »Sillaröds Skvalta« og som skulle ligge i omegnen af Sillaröd by. Men i den lille folder som Foreningen Skånska Möllor udgav i 1995 med optegnelser af vandmøller i Skåne er den helt forkert placeret på kortet.

Men vi fandt den og hvilken lille perle! Der har på dette sted ligget en sådan skvatmølle siden middelalderen, og den, som ligger her i dag, er i øvrigt helt intakt og var i drift frem til 1922, og formentlig en af de eneste nuværende bevarede skvatmøller i Skåne, på sin oprindelige placering.

Albo Herreds Hembygdsförening overtog møllen i 1922 af den sidste ejer Hjalmar Gustafsson, og man må sige, der er passet på den, hvis ikke det var for at stighoret var låst, så kunne vi åbne det og lade vandet fra den tilhørende mølledam løbe ned over det lille vandrette hjul, og kværnen der også er intakt, ville gå i gang.

Turen fra Hallamölla og hjemefter bød på 7 møllebesøg mere, deriblandt Blåherremölla med nyt vandhjul inde i møllebygningen.

19 møllebesøg blev det til denne dag og hjemturen gennem det sydlige Skånes natur med solnedgangen i horisonten gav den fornødne ro efter en dag med masser af mølleoplevelser.

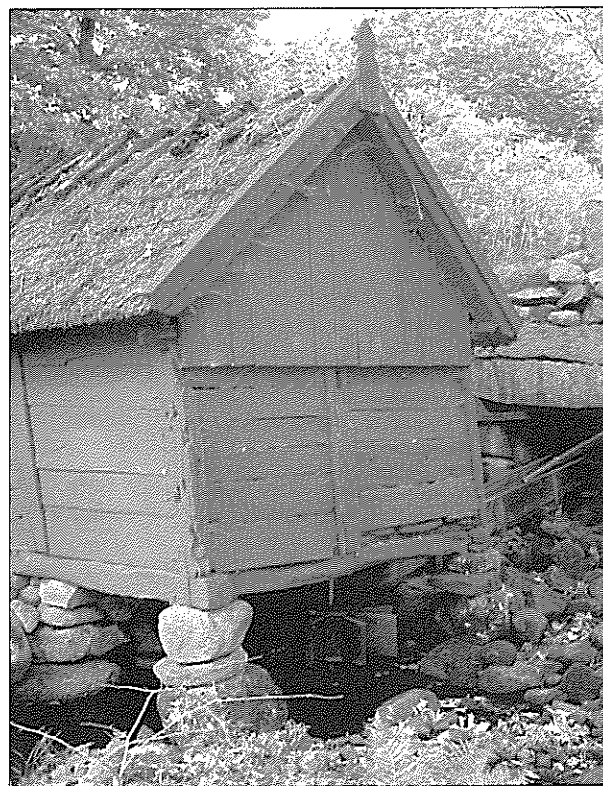
Ca. 14 dage efter denne tur, blev jeg inviteret på en tur mere til Skåne, nemlig af Bent Gercke fra Rødovre.

Planen var denne gang at tage færgen Helsingør – Helsingborg og starte med møllebesøg oppe i den ende, men da Bent Gercke havde hørt så meget om før nævnte Hallamölla, og da det var et af de steder han aldrig havde været, blev det et af hovedmålene denne dag, og vi tog over Øresundsbroen.

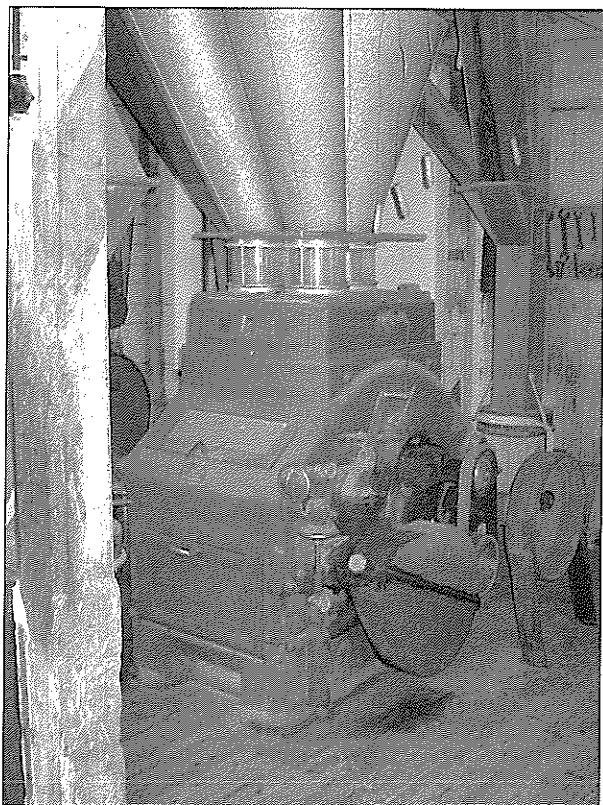
Vi havde også følgeskab af møller Jørgen Hansen, der i øvrigt også er bosiddende i Rødovre, og da han jo er ekspert på området og vel især på vindmøller, så blev det Bonderups mølle, ca. 4 km syd for byen Dalby i Sydskåne, der blev turens første besøg.

Møllen ligger meget smuk på et af de højeste punkter i Sydskåne, og da vi havde højt klart solskin var udsigten stor og flot.

Møllen er opført i 1845-46 og en af de mest intakte og funktionsdygtige møller i Skåne. Hatten på denne mølle er meget lig de danske, men igen ser vi de mange felter/kanter, den er opdelt i. Møllen er beklædt med tagpap både på hat og krop. Møllen forvaltes/ejes af Torna Häreds Hembygdsförening og er senest restaureret i 1998.

Sillaröds Skvalta er en lille horisontalmølle, som der har været en del af i Skåne. (Foto: Per Gliese)

Osbyholm mølle er meget rig på inventar – her en svensk fremstillet valsestol. (Foto: Per Gliese)

Dagen her bød på 10 møllebesøg og for de andre på turen var Hallamölla jo det absolutte højdepunkt, men da jeg jo havde været der for ca. 14 dage siden blev et af de sidste besøg denne dag, nok det mest interessante for os alle, men nok mest for mig.

Vi havde planlagt at slutte turen ved Höör mølle, og ca. 10 km derfra i nærheden af Hörby, skulle der ligge en vandmølle ved navn, Osbyholm mølle.

Og møllen ligger stadig her ved Hörbyåen, og man skulle næsten tro, at ejeren vidste vi kom, for møllen var nykalket og malet i rød hvide farver.

Stedet her har været hjemsted for vandmølle siden 1100-tallet, og fra omkring 1848 har den hørt under Osbyholm Slot.

Vi blev modtaget af Niels-Åke Pålsson, som er søn af Knut Pålsson, der købte møllen af Osbyholm Slot i

1927. Sønnen Niels-Åke drev møllen helt frem til 1985.

Dette har nok også en del af skylden for at den fremstår så flot og i øvrigt helt intakt den dag i dag.

Vi fik en personlig rundvisning og fik set dette imponerende mølleanlæg.

Møllens 3 turbiner opsat i 1945, kører hver dag og laver strøm til husholdningen, den største laver 54 hk medens de andre laver henholdsvis 11 og 7 hk.

Derudover så stod alt inventaret stadig i møllen, 2 kværne, valsestole, plansigter, rensemaskiner og meget mere, alt sammen leveret af firmaet AB Kvarnmaskiner i Malmø.

Møllen havde under 2. verdenskrig en storhedstid og holdt ud frem til midten af 1980'erne, hvor de store valsemøller havde overtaget det meste og driften i Osbyholm sluttede derfor.

Efter møllen i Höör gik turen så hjemefter, og endnu engang var vi blevet både rigere og klogere på vores tidligere lands mølletyper og kan jo udfra dette drage visse lighedspunkter og forskelligheder i forhold til møllerne i Danmark og det er jo altid rart at opleve nye ting og dermed forhåbentlig blive lidt klogere.

Læs i øvrigt andensteds i bladet, anmeldelsen af Carita Johanssons nye bog om de skånske vindmøller, en god guide hvis du vil besøge vindmøllerne i Skåne.

Sæt kryds i kalenderen...

Som bekendt afholder Dansk Møllerforening sine årsmøder skiftevis i Jylland, Fyn og Sjælland, og i 2004 bliver det Sjællands tur.

Årsmødet 2004 afholdes 11.-13. juni i Ringsted. Indkvarteringen sker på Ringsted vandrerhjem, og forberedelserne af mølleturen i forbindelse med mødet er så småt gået i gang.

I år er det Per Gliese og Jørgen Hansen, der står for tilrettelæggningen af turen.

Anna Marie Lebech-Sørensen Vindmøller og vandmøller i Danmark

Bogens 45 afsnit omhandler nogle af de mest interessante møller samt omtaler de møller, der ligger i nærheden eller er beslægtede.

Møllerne er valgt udfra tekniske, historiske - herunder personalhistoriske - samt bygnings- og landskabsmæssige kriterier. Møllerne - og deres landskab - er grundigt beskrevet, således at et besøg på stedet vil være en rejse værd.

Møllerne beskrives og illustreres med farvefotos, vandmøller med overfalds- brystfalds- underfaldshjul - eller stubmøller, hollandske møller o.s.v. og de forskellige former for udnyttelse af energien til kornmølle, hammermølle, papirmølle eller valkemølle.

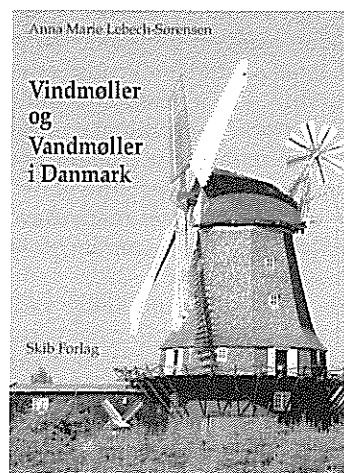
Forord ved HKH Prins Henrik.

Bogen er på 240 sider illustreret med mange farvefotos og indbundet.

Den koster 298 kr hos boghandleren eller direkte fra

Skib Forlag, 5771 Stenstrup

Tlf. 62 26 33 58 · www.skibforlag.dk

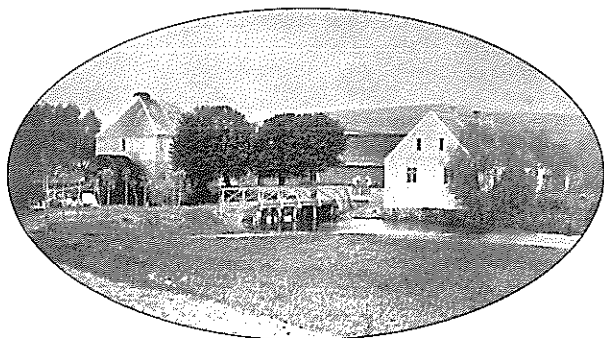

Spændende vandmøllebog på trapperne

– foromtale ved Lise Andersen

Civilingeniør, økologisk landmand og forfatter – Palle Kousgaard har mange titler, men han er ikke mindst en amatør-historiker i ordets rette betydning: en historiker, der skriver af kærlighed til sit emne. Palle Kousgaard har i en årrække beskæftiget sig med et lokal-historisk forskningsprojekt omhandlende ejerlavene langs Salten Å. Vandmøllerne kom til at optage så stor en del af dette arbejde, at det er blevet til et selvstændigt værk om denne del af egnshistorien.

Undertegnede har fået lov til at læse det endnu upublicerede manuskript »Vandmøllerne ved Salten Å«, og jeg ser med stor forventning frem til det færdige produkt, for sjældent har vi set så dybdeborende og veldokumenteret et værk om et hjørne af dansk mølleri. Her er meget ny viden at hente. Bogen forventes at udkomme i november måned, og vil helt sikkert være at finde på mange mølleentusiasternes jule-ønskeseddel.

Katrinedal 1885.

Emnet for Palle Kousgaards bog er møllerne ved Salten Å og dens tilløb Lystrup Å. Salten Å løber fra vest mod øst i »Det midtjyske Søhøjland« syd for Silkeborg. Åen afvander Them Kommune og forenes så med Gudenåen ved den nordvestlige ende af Mossø i Ry Kommune.

Salten Ådal er, som forfatteren skriver, »et eventyr-landskab for turisten men en utaknemmelig jord for den, der skulle leve af den. Stejle skrænter, bakke op og bakke ned. For vådt i enge og moser, for tungt i leret og for tørt i sandet, - så tørt og sandet at de vestligste områder gang på gang blev tilføjet og dækket med sand, hvad navne som Vråds Sande og Sepstrup Sande vidner om«. Fra starten af 1800-tallet ændrede området karakter. Tilplantningen af skov begyndte, og 43% af Them Kommune er nu dækket af skov.

Men i denne afsides krog af Jylland udspillede sig i 1700- og 1800-tallet et industrieventyr, der er at ligne med Mølleåens, men som ingen før har påtaget sig at udforske og beskrive.

Alle de gamle vandmøller ved Salten Å begyndte deres liv som kornmøller, men op gennem tiden har de tilpasset sig de skiftende forhold og muligheder. Ud over kornmøller opstod der stampemøller, et maskinuldspinderi og begyndende klædefabrik, et hammerværk og et par savværker; men det eneste af møllekomplekserne, der nåede national betydning, var dog de jern- og kobbermanufaktur, som Palle Møller

anlagde og drev i første del af 1700-tallet. Dengang snurrede 11 vandhjul ved et industrikompleks ved det nuværende Kathrinedal.

Disse anlæg havde dog i længden svært ved at klare sig, idet de lå ubekvem for transporten af materialer til møllerne og af de færdige produkter ud i den store verden.

I dag er disse møller derfor ved at gå op i »en højere enhed« med naturen. Palle Kousgaard har sat disse møller et passende eftermæle, og han har samtidig fået gjort opmærksom på, at der fra 1600-tallet og frem til vand- og vindkraftens betydning som energikilde svandt, nok har været en del flere industrimøller, end vi normalt går rundt og forestiller os.

Vi vil bringe en nærmere anmeldelse, når bogen foreligger på tryk.

Palle Kousgaard: »Vandmøllerne ved Salten Å« udgives af »Forlaget Vinden Vender«. Bogen forventes at blive på ca. 192 sider, med ca. 85 fotos, kort og tegninger i flere farver. Prisen forventes at blive 350 kr. inkl. moms.

Bestillinger modtages på tlf. 75 75 66 16, eller på E-mail: forlag@vindenvender.dk.

Historien om Stenløse Møller

– anmeldt af Lise Andersen

Stenløse Historiske Forening har i år udsendt en fin lille bog om Stenløse Mølle. Bogen er skrevet af et af Dansk Møllerforenings medlemmer Nils Erik Andersen, der som oldebarn og tipoldebarn af møllere, altid har haft lyst til at gå på opdagelsesfærd i gammelt arkivmateriale og nærstudier af fortidens mølleteknik. Nu, hvor Nils Erik Andersen er blevet pensionist, har han endelig fået tid til at kaste sig over disse studier, og som tidligere københavnere udflyttet til Stenløse, hvad var da mere oplagt end at gå i gang med at udforske Stenløse Møllens historie?

Møllen, der var flyttet til Stenløse fra København, stod mere end 100 år ved vejen fra København til Frederikssund, men nedbrændte i 1968, lige som man havde besluttet at restaurere den!

Nils Erik Andersen indleder med afsnit om voldmøllerne, mølletyper, tekniske fremskridt i mølleri, og om de københavnske møllers forsvinden. Herefter fortælles om de historiske oplysninger om Stenløsemøllen. Af brandtaksationer fremgår, at møllen var under opførelse i september 1861. Det var en ottekantet gallerihollænder, der stod på et 9 alen højt fundament og havde 5 lofter og vingefang på ca. 36 alen. Den blev bygget som nærmeste nabo til bager Lars Peter Christensens ejendom.

Forfatteren beskriver så det detektivarbejde, det var at finde ud af, hvilken københavnsk mølle det var, der blev flyttet til Stenløse. I overleveringen har det altid heddet sig, at den var en gammel voldmølle fra København. Forfatterens studier har dog vist, at nok var den fra København, men nogen voldmølle var den ikke. Mest sandsynligt var det Nybroe Mølle, der opførtes i 1847 omtrent der, hvor i dag hjørnet af Vesterbrogade og Enghavevej er. Den blev nedbrudt her sidst i 1850'erne. Det var på denne mølle Ole Kollerød (der i 1840 blev dømt for rovmord), arbejdede som møllersvend i 1820'erne. I den tid, Ole Kollerød sad i arrest, skrev han sine erindringer om livet som møller. Især beskriver han den hårde behandling han fik som møllerlærling på en anden af Københavns møller, nemlig Gothers Mølle.

Nils Erik Andersen gennemfører en overbevisende sammenligning af de to møller, som ikke lader en i tvivl om, at Stenløse Mølle vitterligt var identisk med den flyttede Nybroe Mølle. Forfatteren stiller sig det relevante spørgsmål: »Hvor forskellige er hollandske møller egentlig?«. Kunne en sammenligning mellem Stenløse Mølle og en hvilken som helst anden hollandsk mølle falde ud, som sammenligningen med Nybroe Mølle? For at besvare spørgsmålet, har forfatteren undersøgt målet for vingefang på de 254 hollandske møller, der er medtaget i bogen »Danske Møller« fra 1934. Jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at Nils Erik Andersen har ret i sin antagelse af, at Stenløse Mølle var identisk med Nybroe Mølle, men jeg ville nu ikke bruge oplysninger om vingefang i »Danske Møller«, som bevis på noget som helst! Oplysningerne i denne bog er givet af møllejerne selv, og de fleste har uden blusel slynget et tal ud, som i hvert fald ikke var for lille! At »Danske Møller« ikke er noget sandhedsvidne, må forfatteren da også erkende, idet der her er opgivet et forkert navn på den mølle, der opførte Stenløse Mølle. Mere overbevisende mener jeg, sammenligningen mellem gangtøjet i de to møller er.

Herefter følger så en kronologisk gennemgang af møllens udvikling som forretning – de skiftende ejere og om møllens endeligt.

Bogen henvender sig såvel til lokalhistorisk interesserende, som til interesserende i mølleriets historie.

Niels Eriks Andersen: »Historien om Stenløse Mølle«, udgivet af Stenløse Historiske Forening 2003. 71 sider med sort/hvide illustrationer. ISBN 87-982143-6-5. Pris: 98 kr. inkl. moms (inkl. forsendelse ca. 130 kr.). Kan bestilles hos Stenløse Historiske Forening, Lokalarkivet, Slagslunde Bygade 24, 3660 Stenløse.

Mere om Stenløse Mølle

»Historien om Stenløse Mølle« er ikke den første bog, som Stenløse Historiske Forening har udgivet med relation til Stenløse mølle. I 1993 udgav foreningen den fantastisk interessante bog »Viggo – fra dreng til voksen – Møllersøn og sømand – dagbøger og breve 1882-88«. Det er en publicering af dagbøger, som Stenløsemøllerens søn Viggo Petersen førte som barn. Der er også medtaget en række breve, som han skrev til familien, da han som ganske ung var ude at sejle. Såvel dagbøgerne som brevene giver et fantastisk indblik i dagligliv og fest i et møllerhjem i 1880'erne. Man fornemmer den position, som mølleren har i lokalsamfundet (børnene har privatlærer, faderen er sognerådsformand og med til at uddele »fattigkorn«, han opkøber husmandssteder etc.)

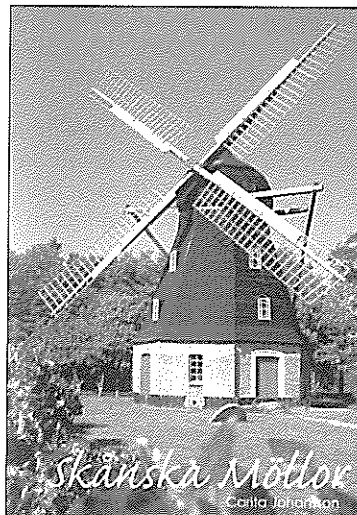
Bogen er redigeret af Bent Stiesdal, der også har tilføjet en række forklarende noter.

Bogen kan købes ved henvendelse til Stenløse Historiske Forening – se ovenfor.

Skånska Möllor – anmeldt af Per Gliese

Dybt savnet og længe ventet, sådan må man vel uden at overdrive karakterisere dette pragtværk om de 117 tilbageværende vindmøller i Skåne, som nu er udkommet på forfatteren, Carita Johanssons, eget forlag.

Denne landsdel, som jo engang har været dansk, og hvor danskerne i 1710 gjorde et sidste forsøg på at erobre Skåne tilbage, hvilket som bekendt ikke lykkedes, har ikke kunnet prale af det store materiale

Omslaget på en nye bog om skånske møller.

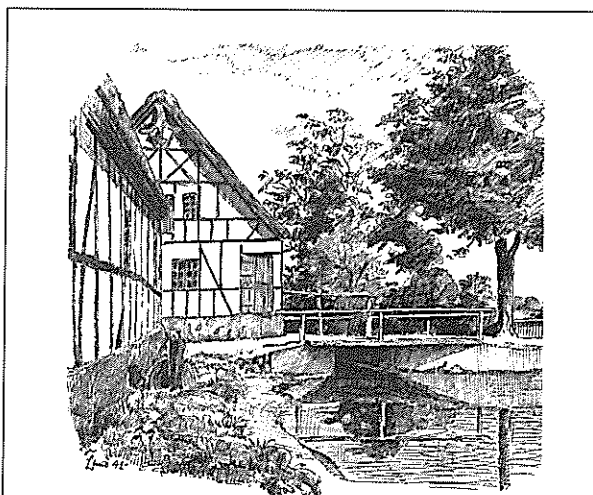
omkring landets vand og vindmøller, ikke i nogen samlet form i hvert fald.

Det er der så kommet nu takket være Carita Johanssons nye værk om de Skånske vindmøller! Det er en utrolig smuk bog – i et klassisk layout, trykt på flot halvmat papir, der gør at både læseligheden og billedkvaliteten er tilgode, selvom den jo selvfølgelig er skrevet på svensk.

Bogens opbygning er yderst veltilrettelagt. Den indledes med afsnittet »malningen«, som beskriver hvad der skete i en mølle, når man kom dertil med kornet til formaling, fra man kørte ind gennem porten i møllen og til man drog derfra igen med det færdige produkt.

Alle møllerens gøremål, lydene fra kværnstenene og hele miljøet, der fandtes i møllen og om dem som kørte til mølle juleaften, hvor godt de blev beværtet med smør, brød, ost, sylte samt øl og brændevin.

Herefter afsnit om mel/kornprodukter, arbejdet på en mølle, overtro og sagn, møllernes historie fra

Frode Lund: Fynske Vandmøller

Sådan skrev Fyns Tidende i 1977: »En af de skønneste bøger om Fyn og tillige en bog af stor historisk værdi. Frode Lund har systematisk arbejdet på at skildre vandmøllerne siden 1936, og samtlige 325 er kommet med. Alt er holdt i en let hånd, der yder fuld ret til den idyl, der har været ved vandmøllerne. Der fortæller noget om, at det er en mild fynbo, der af interesse og kærlighed til sine omgivelser har cyklet 10.000 kilometer for at få skabt disse billeder, så eftertiden kan nyde stederne. Der er nemlig mange af stederne, der ikke findes mere.« At endnu flere af de gamle vandmøller er forsvundet, så der i dag kun er ganske få tilbage, gør det så meget mere begrundet at genoptrykke bogen.

Ny udgave 385 kr. indbundet. Bestil hos boghandler eller

Skib Forlag

5771 Stenstrup · Tlf. 62 26 33 58 · www.skibforlag.dk

skubbekværnen til hollændermøllen, samt møllernes udvikling i Skåne fra middelalderen og frem til i dag.

Møller og politik og et lille afsnit med krigen om Skåne.

Herefter et stort afsnit hvor hele hollændermøllen gennemgås i detaljer fra vinger til kværnsten, lidt om møllebyggere og til slut afsnittet om møllernes fredning og deres betydning som kulturhistoriske bygninger i det skånske landskab.

De første 100 sider sluttet så af med et kort og en inddeling af møllerne i de respektive kommuner hvor de ligger, med sidehenvisning. Herefter en alfabetisk liste over alle møllerne med fakta.

Bogen er på i alt 312 sider, og de sidste 212 sider er helliget en flot alfabetisk gennemgang af de 117 tilbageværende vindmøller i Skåne, hvoraf de 2 første sider viser en oversigt af dem alle i form af et lille billede af hver.

Primært er det helt nye fotooptagelser, Carita Johansson har brugt, og det er også hende selv, der står for de fleste af billederne. Og hvilke billeder, det er virkelig en fryd at kigge disse »kanonskud« igennem og kreativiteten er stor, skønne nærstudier af mange forskellige detaljer, som er opfanget af fotografens skarpe øje, og kvaliteten og skarphe den i billederne er også i top.

Til slut vil jeg lige nævne et par linier fra den svenske pressemeddelelse af bogen, hvor Carita Johansson fortæller, hvordan hendes interesse for møller egentlig opstod! – »for 5 år siden havde jeg aldrig skænket møller en tanke overhovedet ej heller lagt mærke til dem, men en dag for ca. 5 år siden, hvor der var mølledag i Skåne, kom jeg tilfældigvis forbi Kulla Gunnarstorp mölla, og de drejende vinger med de hvide sejl fangede min interesse lige pludselig, og jeg gik indenfor og hørte lydene fra kværnen, der maledede og suset fra vingerne og så var jeg bare solgt – og siden er det så blevet til mange studier af møllerne i Skåne.«

En meget flot bog har set dagens lys, og nu hvor Øresundsbroen har gjort det noget lettere at besøge »landet«, der engang hørte os til, så er her en flot guide og et godt værktøj, hvis man vil besøge de skånske vindmøller.

Carita Johansson: »Skånska Möllor«. Forlag: Dimples. Bogen er på 312 sider og rigt illustreret med over 400 farvefotos af meget høj kvalitet og indbundet. Den koster 397 SEK + porto 180 SEK direkte fra forfatteren, bestilles via E-mail: caritajohansson@hotmail.com. Leveringstid: 1 uge. ISBN:91-631-3487-X.

Forkert ISBN nummer på bog om Aalborgs Vandmøller

I sidste nummer af bladet anmeldte vi Hans Gjedsteds bog »Aalborgs Møller i 1600-årene«.

Udgiveren har nu gjort os opmærksomme på, at det ISBN-nummer, der er trykt på bogens bagside er forkert! Hvis en boghandler slår dette nummer op på sin EDB-skærm, så er det en helt anden bog, han får frem.

Det rigtige ISBN nummer er: 87-89590-36-8.

Nyt fra Møllelaugene

Julearrangement på Segalt Mølle

Lene Kaas skriver og fortæller, at der i weekenderne 22.-23. og 29.-30. november samt 6.-7. december igen er mulighed for at komme ind og se Segalt Mølle i Løgten.

Der er pyntet op til jul i hele møllen og forskellige kunsthåndværkere udstiller deres arbejde.

Segalt er den eneste bevarede seksvingede hollænder i Danmark. Den er fredet, men der pågår i øjeblikket diskussioner om at ophæve fredningen på møllen, der i dag fungerer som privatbolig og er uden mølleinventar.

Yderligere oplysninger om julearrangementerne gives på telefon 86 99 33 51.

Ny vinge på Vindeby Mølle

Så blev Vindeby Mølle igen intakt. Siden et lynnedslag sidste sommer har den ellers så smukt vedligeholdte Vindeby Mølle manglet sin ene vinge.

Fra Lars Hansen, Vindeby Mølle, har vi modtaget et billede fra opsætningen af en ny vinge på en smuk og vindstille sommerdag den 12. august 2003.

Den gamle vinge var blevet ødelagt ved lynnedslag. Opsætningen af den nye vinge fejredes med formandskonen, Birthes nybagte boller.

Sigte med »hemmeligheder« og et godt forslag

Fra Bodil Sørensen, Tjele, har vi modtaget et brev, hvori hun fortæller, at sidste nummers omtale af sigter fik hende til at tænke på sigten i hendes barndoms mølle (Ingstrup Mølle).

Sigten her var stor, ca. 2 meter lang. Sigtedugen var af blankt stof – sikkert silke. Men nu til det mere spændende: i den ene ende af sigten var en låge, og inden for lågen var to »hemmeligheder«. Til venstre lå regnskabsbøgerne og en blå blækblønt – og til højre en flaske, vistnok med snaps. For begge »hemmeligheder« var der skydelåger. Der lå i øvrigt også tændstikker og et lys. Man brugte også en (næsten) sikker lampe, der hang i en kæde ned fra en bjælke. Ingstrup Mølle hører til de få møller, der aldrig har været brændt, så den forsigtige omgang med tændstikker og lys har gjort sin gavn. Bodil Sørensen foreslår at vi laver en fast serie om møller, der var engang. Landet rundt – men Jylland først! - slutter Bodil Sørensen.

Ideen vil vi gerne tage op. Ikke at vi vil lave lange historiske udredninger, men i hvert nummer bringes et billede og en lille omtale af en af de mange danske vind- og vand møller, som ikke længere eksisterer. Ligger vore læsere inde med billeder og historier om sådanne møller, hører vi gerne fra Jer!

LA

Vindmotorer fra Stenløse Maskinværksted

I »Møllen« nr. 3556, maj-juni 2003 efterlyste Kurt Ganer-Tolsø billeder af gårdmøller med vindfane. Fra Nils Erik Andersen, aktiv lokalhistoriker i Stenløse Historiske Forening, har vi modtaget en brochure med en prisliste og oversigt over vindmotorer, som blev fremstillet på Stenløse Maskinværksted, hvis ejer var L. P. Pedersen (også kaldet »Smede-Laves«).

Brochuren er ikke dateret, men er ifølge giveren fra begyndelsen af 1900-tallet hvad de fine skønvirkeranker på forsiden, da også smukt dokumenterer. Stenløse Historiske Forenings arkiv har også en delvis komplet fortegnelse over, hvor disse vindmotorer har været brugt. I årene ca. 1910-1923 leverede han lokalt næsten 30 installationer med vindmotorer til oppumpning af vand, blandt disse var en større til Gandløse Byvandværk i 1917.

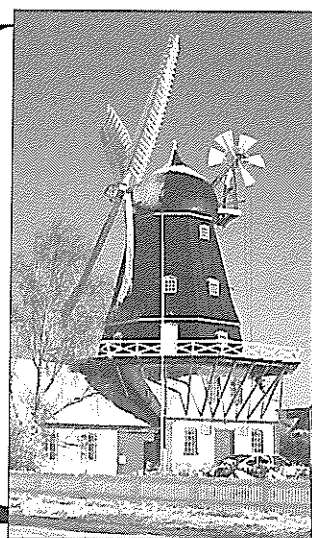

Vindmotorerne fra Stenløse var forsynet med 15 galvaniserede vindskovle, og havde hovedlejer af metal forsynet med Stauffer fedtsmørekopper. Svikningen foregik automatisk. Vindrosen var anbragt et lille stykke til siden for styrrøret, hvilket bevirkede, at når motoren løb for stærkt, drejede vindrosen sig om til siden for roret, og når den så var nået ned på normal hastighed igen, blev den trukket i vind af en kraftig spiralfeder.

Motoren blev produceret i tre størrelser. Den mindste havde 2 1/5 meters vindrosediameter og kostede 160 kr. Den største var 4 meter i diameter og kostede 400 kr. Tårne til vindmotorerne kunne leveres til priser fra 145 kr. til 435 kr.

Stenløse Historiske Forening havde flere eksemplarer af den lille brochure, og et eksemplar videresendes til Kurt Ganer-Tolsø, Dansk Vindkraftshistorisk Samling.

LA

RINGSTED MUSEUM OG VINDMØLLE

Ringsted Museum er et statsanerkendt kulturhistorisk Museum for Ringsted Kommune og drives sammen med byens smukt restaurerede vindmølle fra 1814.

Museet byder på:

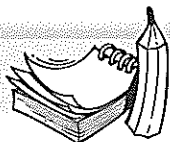
- ★ LANDSTADEN RINGSTED: Landskab - Mennesker - Erhverv gennem 150 år.
- ★ DET DANSKE GULD - en udstilling om korn og møller.
- ★ OMVISNING I MØLLEN ved møller Morten Sørensen.
- ★ SÆRLIGE ARRANGEMENTER OG UDSILLINGER i skoleferier.
- ★ Åbningstid: Tirsdag-torsdag samt søndag kl. 11-16.
Januar samt enkelte helligdage lukket.
- ★ Omvisning kan bestilles (min. 10 pers.)

Køgevej 41 • Tlf. 5762 6900

Møller Morten Sørensen: Tlf. 5761 8521 • Mobil 2022 5191

Møllenoter

Redigeret af Per Gliese

På hat med Bymøllen igen

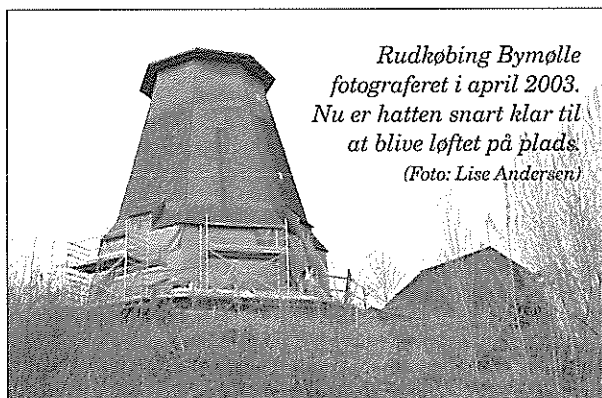
Syvårigt hatte- og vingeprojekt tæt på sin afslutning.

Borgere og turister vil snart atter være på hat med Bymøllen i Rudkøbing på Langeland.

Det har også taget lang tid at nå så langt, det er nu snart syv år siden, den gennemgribende istandsættelse af møllen blev sat i gang.

Dengang troede man at projektet kunne klares på 2 år, men det trak ud og trak ud.

Årsagen var pengemangel, budgettet på 3 millioner holdt ikke, prisen er nærmere nået op på det dobbelte. Realdania fonden har bl.a. være med til at sikre, at Rudkøbing igen kan blive stolt af sit vartegn, ved at donere 900.000 kr. til møllens færdigrestaurering.

*Rudkøbing Bymølle
fotograferet i april 2003.
Nu er hatten snart klar til
at blive løftet på plads.
(Foto: Lise Andersen)*

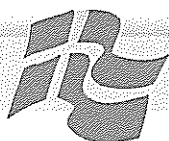
Møllehatten er færdigrestaureret og har kostet den selvejende institution Rudkøbing Bymølle et par millioner kroner, men lige nu er håndværkere fra Tryggevæls TS ved at sætte ny spånbeklædning på møllens krop. De skulle så kunne holde de næste 75 år, siger mølleformand Vagn Lundbye til Fyns Amts Avis. Bymøllen fik sidst ny spånbeklædning på for næsten 30 år siden.

Institutionen Rudkøbing Bymølle håber nu på at møllehatten og de nye vinger er sat omkring 1. november. Af økonomiske årsager skal dette arbejde koordineres med et lignende projekt på Skovsgaards mølle, idet den store kran, der skal hejse hat og vinger til vejrs, skal i funktion begge steder.

Næste projekt er møllens indre dele som skal sættes i stand. Det må dog vente lidt endnu, da penge-kassen nu er tom, men Rudkøbing Kommune, virksomheder samt enkeltpersoner opfordres af møllefolkene til at kigge dybt i pengepungen og vurdere om ikke et beløb kan frigøres til dette formål.

(Kilde: Fyns stiftstidende 26.09 2003)

Mærkedage

Hjertelig tak for den store opmærksomhed i anledning af mit 25-års jubilæum. Tak for de mange gaver og hilsener – og tak til de mange, der mødte op for at gøre dagen festlig for mig.

Med venlig hilsen - Møllebygger John Jensen.

Prisen på historisk mølle falder

Ca. 7 måneder har ejendomsmægler Hans Sylvest, Fåborg, haft sit skilt stående foran Lydinge Mølle uden ligefrem at blive kimet ned af interesserede købere. Det har nu resulteret i at møllens ejer, Jens Christian Balling Jensen, Roskilde har sat prisen på møllegården yderligere ned, nu fra 1.450.000 kr. til 995.000 kr.

Det har skabt fornyet gang i henvendelserne og en af de henvendelser, ejendomsmægleren betragter som seriøs, er fra en liebhaver, som dog ikke har fortalt om sine planer med møllen.

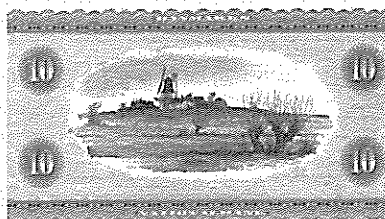
En anden vil restaurere selve møllen privat og måske åbne en restaurant på stedet, oplyser ejendomsmægleren.

(Kilde: Fyns stiftstidende 28.08.2003)

Egeskov Mølle klædt på til jul

Egeskov mølle står stadig ret afklædt på sin bakke, uden hat og vinger, men arkitekt Jørgen Ganshorn, Middelfart, der er tilsynsførende på projektet, forventer at arbejdet er færdigt i slutningen af november.

Vi fik en forsinkelse i starten, fordi der var mere at lave med skroget end forventet; siden har tidsplanen faktisk holdt og det samme gælder budgettet, siger arkitekt Jørgen Ganshorn til Stiftstidende. Efter en meget omtalt ekstraregning før sommerferien lavede arkitekten en ny kalkulation på projektet. Den svarer til mit første budget, så prisen på lige omkring 4 millioner kr. ser ud til at holde stik endnu, siger Jørgen Ganshorn.

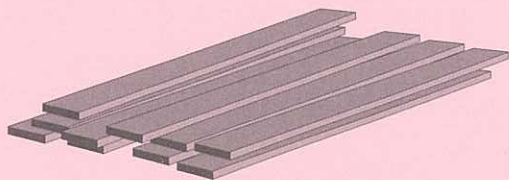

*Genopstillingen af Egeskov Mølle
nærmer sig sin afslutning. Så kan
den igen stå og ligne de gamle ti-
kronesedler!*

Skroget, beklædningen og omgangen er færdigt, og lige nu arbejdes der inde i møllen, hvor kværnene nu opsættes. Hat og vinger skulle gerne være klar til at hejse på plads i midten af november, forklarer Jørgen Ganshorn. De 85 år gamle douglasgraner, der udgør de 2 vingearme, ligger klar på bukke foran møllen, mens selve hatten er under opbygning på møllebygger John Jensens værksted i Odsherred.

Efter restaureringen er det planen, at der skal etableres en fond eller selvejende institution, der skal passe den daglige drift af møllen, når den igen kan producere mel og gryn.

(Kilde: Fyns stiftstidende 06.10. 2003)

GULVBRÆDDER EFTER ØNSKE

- Fyr, gran, lærk, bøg og eg m.m. bredder op til 250 mm eller måske lidt mere
- Altid 3.000 m³ snedkertræ på lager
- Vi har det alle andre har – og lidt til
- Eget maskinsnedkeri
- Specialopgaver efter ønske
- Spørg os næste gang

**KROER'S
TØMMERHANDEL A/S**
Lyøvej 7 • 5800 Nyborg • Tlf. 6531 1213

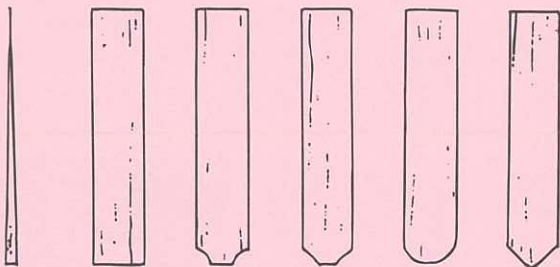
thorslunde

Kundbyvej 20
4520 Svinninge
Tlf. 5926 4044
Fax 5926 4349

Tagspån

35 års erfaring
Eg – Lærk – Thuja – Standardspån
Spåner efter eget ønske

Dansk Møllerforening

Protektor: Hans Kongelige Højhed Prins Henrik.

Bestyrelse:

Ingeniør Ernst Linow (formand),
Elstrup Mølle, 6430 Nordborg, tlf. 7445 8989.
E-mail: linow@post7.tele.dk

Møller Jørgen Hansen (næstformand),
Krarupvej 21, 2610 Rødovre, tlf. 4494 6385.
E-mail: get2lilly@get2net.dk

Per Gliese (sekretær)
Næstvedvej 241 E, 4100 Ringsted, tlf. 5761 8722.
E-mail: gliese@c.dk

Møller Ejner Vendelboe Andersen,
Måre Byvej 15, 5853 Ørbæk, tlf. 6598 1720.

Møller Bent Jensen, Lemvigvej 60,
Nr. Tranders Mølle, 9220 Ålborg Øst, tlf. 9815 7037.

Søren Hansen,
Louisevej 5, Lumby, 5270 Odense, tlf. 6595 5847.
E-mail: shh.louisevej@hansen.mail.dk

Museumshåndværker Stig U. Agerbo (administrator)
Lucernevej 18, 3450 Allerød, tlf. 4816 1638.

Kasserer:

Hanne Agerbo, Lucernevej 18,
3450 Allerød, tlf. 4816 1638 (kl. 18-19).
Giro 903 3785.

Tidsskriftet »Møllen«

Redaktion og ekspedition:
SE nr.: 2699 0008

Lise Andersen (ansvarshavende red.)
Hadsund Egns Museum
Rosendalsallé 8, 9560 Hadsund
Tlf. 9857 4388 / 9857 2742, fax 9652 0515
E-mail: hem@mail.tele.dk

Per Gliese,
Næstvedvej 241 E, 4100 Ringsted
Tlf. 5761 8722 (bedst kl. 17-19)
E-mail: gliese@c.dk

Bladet udkommer medio januar, medio marts,
medio maj, medio juli, medio september og
medio november.

Annoncepriser pr. nummer ekskl. moms:
1/1 side: 700 kr. • 3/4 side: 550 kr.
1/2 side: 425 kr. • 1/4 side: 250 kr.

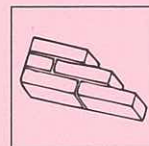
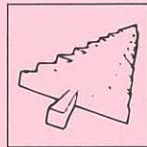
Dansk Møllerforening - »Møllen«

Abonnement og medlemskab:

Enhver mølleinteresseret optages som medlem.
Årskontingent 250 kr.
Henvendelse til »Dansk Møllerforening«,
co. Hadsund Egns Museum, Rosendalsallé 8,
9560 Hadsund, tlf. 9857 4388.

Svampeangreb i træværk

... i murværk

BORACOL 20

Mod råd-, svampe-, og insektangreb i
træværk samt til desinfektion af murværk i
forbindelse med bekæmpelse af Ægte
Hussvamp m.m.

lavTOX®

Rørskæret 9 - 7100 Vejle - Telefon 7582 5033

Her er plads til din annonce...

Stærk i højden!

Erfaring tæller
- ikke mindst ved opstilling af
VINDMØLLER
samt ved reparations- og
servicearbejder
i stor højde

BMS

Vi har Danmarks største flåde af
mobilkraner og lifte
- også udstyr, der er tilpasset
netop Deres opgave

Ring og få et tilbud

Rødovre: tlf. 44 94 90 48
Odense: tlf. 66 18 18 48
Kolding: tlf. 70 10 60 55
Esbjerg: tlf. 75 12 03 12
Århus: tlf. 70 20 60 55

Mød os på
www.bms.dk